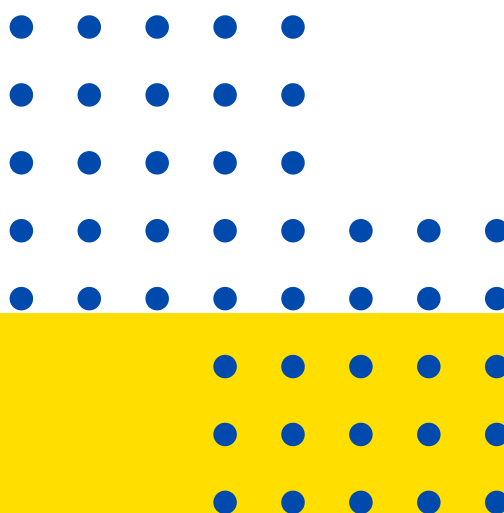

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

матеріали
VII Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

**Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти
Український державний університет ім. Михайла Драгоманова
Київський університет ім. Б. Грінченка**

**СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

**SOCIAL-EDUCATIONAL DOMINANTS OF SPECIALIST'S PROFESSIONAL
PREPARATION OF SOCIAL SPHERE AND INCLUSIVE EDUCATION**

**Збірник матеріалів
VII Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції**

22-23 жовтня 2025 року

**м. Запоріжжя
2025**

**УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3
С 69**

*Рекомендовано ухвалою вченої ради
Факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 3 від 29.10.2025 р.)*

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти : матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції : збірник наукових праць ; укладачі Петровська К. В., Попова А. С. 2025. 358 с.

До збірника увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти», які виявляють та обґрунтовують тенденції підвищення ефективності підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти. Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, пошукачів, викладачів, здобувачів.

The collection consists of materials of Ukrainian scientific-practical Internet-conference «Social-educational dominants of specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education» which defining and explaining trends of increasing of effective specialist's professional preparation of social sphere and inclusive education. The materials of the collection will be useful for researchers, scientists, graduate students, prospectors, lecturers, students.

Автори несуть персональну відповідальність за достовірність наданих матеріалів та правильність цитування.

**УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3
С 69**

Кафедра соціальної роботи
та інклюзивної освіти,
ФДССО, БДПУ, 2025

Альбіна Мусієнко,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота,
Бердянський державний педагогічний університет

Анастасія Тургенєва,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти,
Бердянський державний педагогічний університет

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ПІДТРИМКА СІМЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

У сучасних умовах повномасштабної збройної агресії проти України питання соціально-правової підтримки військовослужбовців та, особливо, членів їхніх сімей набуває пріоритетного значення для державної соціальної політики. Значна частина сімей військових стикається не лише з матеріальними труднощами, пов'язаними з тривалим перебуванням годувальника на службі, пораненням чи загибеллю, але й із необхідністю орієнтуватися в розгалуженій і динамічній системі нормативно-правових актів, що регулюють надання соціальних гарантій [4]. Додатковими чинниками ускладнення виступають різний рівень спроможності територіальних громад, нерівномірний доступ до соціальних послуг, бюрократичні бар'єри, а також недостатня поінформованість членів сімей військовослужбовців про свої права [3]. Це зумовлює потребу в науковому аналізі чинної системи соціально-правової підтримки сімей військових, виявленні її проблемних зон та обґрунтуванні напрямів удосконалення.

Актуальність теми посилюється тим, що сім'я військовослужбовця фактично перебуває у зоні підвищеного психосоціального ризику: тривала розлука, емоційне напруження, переживання за життя та здоров'я близької людини, можливі втрати, зміна сімейних ролей, поєднання батьківських і трудових обов'язків – усе це потребує не лише матеріальної, а й комплексної соціальної, психологічної та правової підтримки [1; 2]. Водночас сучасні виклики воєнного часу вимагають від держави та органів місцевого самоврядування переходу від фрагментарної допомоги до системного, міжвідомчо скоординованого підходу з опорою на інструменти соціальної роботи, цифровізацію послуг і партнерство з громадським сектором.

Мета статті – проаналізувати зміст та сучасний стан соціально-правової підтримки сімей військовослужбовців в Україні в умовах воєнного часу, виявити ключові виклики її реалізації на державному та місцевому рівнях і окреслити напрями вдосконалення державної політики у цій сфері.

З урахуванням окреслених викликів і поставленої мети постає необхідність проаналізувати, на якій нормативній основі сьогодні вибудовується система соціально-правової підтримки сімей військовослужбовців в Україні.

Нормативно-правове регулювання соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей в Україні має багаторівневий і комплексний характер. Його основу становлять Конституція України, закони, підзаконні нормативні акти Кабінету Міністрів України, накази центральних органів виконавчої влади, а також місцеві програми соціальної підтримки [3].

Базовими актами, що визначають статус і гарантії військовослужбовців та їхніх родин, є:

- Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»;
- Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;
- Закон України «Про соціальні послуги»;
- Закон України «Про основи національного спротиву»;
- Постанови Кабінету Міністрів України, зокрема: № 168 – про питання виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану; № 975 – про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних.

У системі законодавства також функціонують галузеві нормативні документи Міністерства оборони, Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності, Міністерства у справах ветеранів, що конкретизують порядок надання пільг, санаторно-курортного лікування, реабілітаційних заходів тощо [3].

Водночас актуальною залишається проблема фрагментованості нормативно-правового регулювання. Значна кількість актів приймалася в різні періоди, унаслідок чого виникають дублювання, неузгодженість термінів, різночитання щодо категорій одержувачів допомоги. Під час воєнного стану ситуація ускладнюється постійними змінами нормативних актів, що ускладнює орієнтацію громадян у своїх правах і призводить до неоднакового застосування норм на практиці [3].

Наявна законодавча база визначає основні права й гарантії для сімей військовослужбовців, однак ефективність їх реалізації безпосередньо залежить від діяльності уповноважених інституцій. Тому важливо розглянути систему органів та організацій, які забезпечують практичне втілення соціально-правової підтримки на різних рівнях управління [1].

Система інституційного забезпечення соціально-правового захисту військовослужбовців і членів їхніх сімей в Україні побудована за принципом багаторівневої взаємодії центральних, регіональних і місцевих органів влади, а також громадських і ветеранських організацій [1].

На центральному рівні ключову роль відіграють:

- Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, яке формує державну політику у сфері соціального захисту та координує діяльність регіональних органів;
- Міністерство оборони України, відповідальне за забезпечення військовослужбовців і членів їхніх родин під час служби, надання одноразових допомог, організацію медичного та санаторного лікування;
- Міністерство у справах ветеранів України, яке розробляє програми підтримки, реабілітації, професійної адаптації та психологічної допомоги військовослужбовцям і їхнім сім'ям.

На місцевому рівні основними виконавцями є органи місцевого самоврядування, які реалізують державні програми соціального захисту, ухвалюють місцеві програми підтримки сімей військових, забезпечують виділення коштів із місцевих бюджетів. Важлива роль належить центрам надання адміністративних послуг (ЦНАП), що здійснюють прийом документів для оформлення пільг, допомог, компенсацій. Центри соціальних служб (ЦСС)

надають соціальний супровід, психологічне консультування, координують міжвідомчу взаємодію між соціальними, медичними, освітніми установами.

Вагомим доповненням до державної системи є громадські, благодійні та ветеранські організації, які реалізують проєкти з правової, психологічної та гуманітарної допомоги сім'ям військовослужбовців. Серед них – «Ветеран Хаб», «Побратими», «Українська спілка ветеранів», «Червоний Хрест України», а також численні місцеві ініціативи, що працюють із сім'ями загиблих чи поранених військових. Їхня діяльність сприяє підвищенню доступності послуг, формуванню мережі взаємодопомоги та впровадженню принципів громадянського партнерства у сфері соціального захисту.

Таким чином, ефективність соціально-правової підтримки сімей військовослужбовців значною мірою залежить від узгодженості дій державних структур і громадського сектору, а також від спроможності місцевих громад реалізовувати політику підтримки на практиці.

Попри наявність нормативної основи та розгалуженої мережі інституцій, система соціально-правової підтримки сімей військовослужбовців стикається з низкою проблем, що перешкоджають повноцінній реалізації гарантій. Розглянемо ключові виклики, з якими зіштовхуються родини військових в умовах війни.

Одним із найгостріших викликів є складність процедур підтвердження статусу члена сім'ї військовослужбовця або сім'ї загиблого (зниклого безвісти). Процес оформлення документів часто передбачає багатоетапну перевірку довідок, що видаються різними відомствами – Міністерством оборони, органами соціального захисту, місцевими адміністраціями. Затримки у міжвідомчій комунікації, відсутність єдиного електронного реєстру та різночитання у застосуванні законодавчих норм призводять до затягування термінів виплат і посилення психологічної напруги в родинях військових.

Другою проблемою виступає неоднаковий доступ до соціальних послуг у різних громадах. Децентралізація, попри позитивні сторони, спричинила ситуацію, коли рівень підтримки значною мірою залежить від фінансової спроможності місцевих бюджетів. У результаті родини військових у малих громадах часто отримують значно менше допомоги або стикаються з обмеженою кількістю фахівців соціальної сфери.

Поряд із адміністративними труднощами важливим виміром проблеми є психосоціальний стан родин військовослужбовців, які переживають наслідки війни на емоційному та міжособистісному рівнях [2]. Для багатьох це призводить до хронічного стресу, порушення сімейної динаміки, проблем у вихованні дітей, зниження працездатності. Після поранення чи повернення військового додатковими викликами стають реадaptaція до мирного життя, відновлення сімейних ролей, профілактика вторинної травматизації.

Наявні державні програми не завжди враховують ці комплексні потреби. Родини змушені звертатися до різних установ – психолога, соціального працівника, юриста, лікаря – замість отримання інтегрованої підтримки за принципом «єдиного вікна». Брак міжвідомчої координації та недостатня кількість спеціалістів з підготовкою у сфері кризового консультування обмежують ефективність допомоги.

Додатковим фактором, що ускладнює задоволення потреб сімей, виступає значна нерівномірність у доступі до соціальних послуг між різними територіальними громадами.

Соціальні послуги для сімей військових надаються нерівномірно як за якістю, так і за обсягом. У «сильних» громадах (з розвиненою інфраструктурою, активним громадським сектором, наявністю програм підтримки) створюються

центри психологічної допомоги, функціонують мобільні бригади соціальних працівників, реалізуються партнерські проекти з міжнародними організаціями. Водночас у «слабких» громадах надання послуг часто обмежується одноразовими матеріальними виплатами без системного супроводу сімей.

Залежність від місцевих програм підтримки призводить до нерівності громадян у реалізації прав, гарантованих державою. Відсутність єдиних стандартів соціального супроводу, моніторингу якості та прозорості розподілу допомоги підсилює ризики соціальної несправедливості та демотивації серед родин військовослужбовців.

Найбільш гостро проблеми доступу до підтримки проявляються серед окремих категорій сімей, які перебувають у зоні підвищеного соціального ризику:

- дружини (чоловіки) загиблих військовослужбовців, які часто стикаються з психологічною травмою втрати, складнощами оформлення допомог, потребою у тривалому психосоціальному супроводі;
- сім'ї поранених військових, які потребують довготривалої реабілітації, матеріальної підтримки та адаптації до змінених життєвих умов;
- родини військових з інвалідністю, для яких особливо актуальними є питання житла, медичного забезпечення, соціальної інтеграції;
- сім'ї внутрішньо переміщених осіб (ВПО), у яких член родини проходить військову службу, – вони стикаються з подвійними викликами: втратою домівки й необхідністю утримувати сім'ю без підтримки партнера.

Зазначені групи потребують не лише матеріальної допомоги, а й системної програми реабілітації, психологічного відновлення, створення спільнот підтримки. Саме орієнтація на ці потреби має стати пріоритетом державної та місцевої політики у сфері соціально-правового захисту військовослужбовців і членів їхніх сімей.

Виявлені проблеми вказують на необхідність модернізації системи соціально-правового захисту, що має ґрунтуватися на інноваційних управлінських рішеннях і партнерських підходах. Далі розглянемо основні напрями вдосконалення державної та місцевої політики у цій сфері.

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення є цифровізація процесів соціального захисту та створення єдиної інформаційної системи для родин військовослужбовців. Запровадження принципу «єдиного вікна» дасть змогу членам сімей отримувати необхідні послуги – оформлення статусу, пільг, компенсацій, психологічної чи юридичної допомоги – через один електронний портал або центр обслуговування [2].

Серед прикладів сучасних рішень – розвиток сервісів на базі застосунку «Дія», а також створення окремого цифрового ресурсу «Допомога», який дозволяє подати заявки на матеріальну підтримку. У перспективі доцільно інтегрувати всі відомчі бази даних для автоматизації перевірки документів, щоб зменшити бюрократичні бар'єри та пришвидшити надання послуг.

Упровадження цифрових інструментів повинно поєднуватися з посиленням координації між різними секторами – соціальним захистом, медициною, освітою, ветеранськими службами та громадськими організаціями. Відсутність ефективної міжвідомчої комунікації часто призводить до дублювання функцій і неузгодженості у наданні допомоги.

Необхідно розробити механізми міжвідомчої співпраці у форматі регіональних координаційних рад або робочих груп, які об'єднували б представників державних структур, органів місцевого самоврядування, ветеранських організацій та волонтерів. Такі платформи сприятимуть

своєчасному обміну інформацією, узгодженню дій у випадках кризових ситуацій та створенню мережевої моделі підтримки сімей військовослужбовців.

Ефективна міжвідомча співпраця потребує професійного посередництва, яке забезпечує фахівець із соціальної роботи. Саме тому посилення ролі соціальної роботи є наступним ключовим напрямом удосконалення системи підтримки. Особливо ефективним у цій сфері є підхід кейс-менеджменту – індивідуального ведення випадку, що передбачає оцінку потреб сім'ї, розроблення плану допомоги, координацію послуг та моніторинг результатів.

Важливо розвивати сімейно орієнтовані форми роботи, що враховують особистісні, психологічні та соціальні особливості кожного члена родини. Окремої уваги потребує робота з дітьми військовослужбовців, які часто переживають емоційне напруження, страх чи втрату. Запровадження програм психологічного супроводу, арттерапевтичних занять, груп взаємопідтримки дозволить мінімізувати наслідки військової травми в дитячому середовищі.

Отже, соціально-правова підтримка сімей військовослужбовців залишається необхідною, але її ефективність знижують фрагментоване законодавство, бюрократія та нерівний доступ у громадах. Вдосконалення можливе через цифровізацію, посилення ролі соціальної роботи й партнерство держави з громадськими та ветеранськими організаціями. При цьому саме державна політика має визначати єдині стандарти, гарантії та фінансові інструменти, а місцеві громади – забезпечувати їх практичну реалізацію з урахуванням потреб конкретних сімей. Реалізація цих кроків сприятиме формуванню цілісної, адресної та людиноцентричної системи соціально-правової підтримки родин військовослужбовців в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белай С., Васищев В., Ліпатов І., Бубенець А. Особливості організації соціального захисту сімей військовослужбовців в умовах виникнення надзвичайних обставин. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки : науко-ве видання / гол. ред. Р. В. Рачок. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2021. № 4(86). С. 22–35.*
2. Джус О., Беспалько А., Кравець Д. Соціальний супровід військовослужбовців та членів їхніх сімей в умовах правового режиму воєнного стану. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2023. Вип. 4. С. 41–45.*
3. Сидоренко А. О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців в Україні : проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітичне-порівняльне правознавство / редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ» – Ужгород, 2022. №6. С. 151–155.*
4. Belousov V. D. Social and legal significance of social protection of military servicemen in the context of providing social security of the state. *Visegrad Journal on Human Rights. 2024. №6. P. 5–10.*